

УДК 658.14(477)(075.8):336.11(0,75.8)

Л.І. Кудь, Черкаський банківський інститут

СТАН ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ

У статті досліджується характер джерел відтворення основних виробничих фондів і надаються пропозиції щодо їх формування.

Ключові слова: основні виробничі фонди, джерела фінансування, інвестиційна діяльність.

Постановка проблеми. Соціально-економічна ситуація в Україні потребує розв'язання кардинальних взаємопов'язаних проблем, зокрема впливу інвестицій на відтворення основних фондів підприємств України. Стан основних засобів оцінюється двома характеристиками: ступенем відповідності сучасним вимогам технологічності і ступенем їх зносу.

Актуальність дослідження фінансового забезпечення відтворення та інтенсифікації використання основних виробничих засобів та відсутність конкретних вітчизняних методичних розробок у сфері управління виробничим потенціалом підприємств обумовили вибір теми наукового дослідження.

Метою даної статті є розробка пропозицій щодо формування джерел відтворення основних виробничих засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема відтворення основних виробничих засобів досліджувалася в роботах багатьох вчених: Г.А. Александрова, Д.А. Баранова, І.І. Лукінова, В.І. Міщенко, В.П. Москаленка, С.М. Гольцової.

Виклад основного матеріалу. Після проголошення незалежності України в результаті непередуманої політики країни інвестиційна діяльність різко скоротилася. Це призвело до того, що основні фонди за роки незалежності практично не оновлювалися, їх стан погіршився і в теперішній час досяг критичного стану (табл. 1) [6, с. 10].

Таблиця 1

Стан зносу і оновлення основних виробничих фондів в промисловості України

Показники	1992 р.	1993 р.	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.
Ступінь зносу основних виробничих фондів, %	45,1	36,3	34,0	41,8	43,7	47,8	48,8	48,2	50,1
Коефіцієнт оновлення ОВФ (Кон.)	6,1	4,0	–	4,9	1,5	2,9	2,5	2,9	2,4
Коефіцієнт ліквідації (Клік.)	1,2	1,0	1,1	1,1	1,2	1,3	1,3	1,3	–

Особливо тяжкий стан основних засобів спостерігається в паливно-енергетичному комплексі. Протягом 10 років в цій галузі не проводилися оновлення і реконструкція основного обладнання, 96 % оснащення теплових електростанцій вже відпрацювали свій ресурс, 73 % – перевищили граничний.

Беручи до уваги вищий рівень зносу, ринкова ціна основних фондів в промисловості є мізерною і їх можуть придбати навіть незаможні зарубіжні інвестори. Негативно вплинули і методи індексації основних фондів.

Сам по собі процес корпоратизації і приватизації, що здійснювався з порушенням законів України, дозволив з'явитися багатьом приватним власникам, в задачу яких входило не нарощування потенціалу, а його поточне використання для отримання максимального доходу.

Якщо це положення не виправити і не провести відповідних заходів, то основні фонди перетворюються на брухт.

В тяжкому стані опинився будівельний комплекс України, який до проголошення незалежності успішно розвивався і нарощував свої потужності. Більшість будівельних організацій сьогодні знаходяться на межі банкрутства.

Це наслідки економічної концепції переходу до ринку в незалежній Україні.

В час перебудови було скасовано планування, відпущені на волю ціни. Відійшли від грамотного ведення економіки.

Але у світі існує й інший досвід. Наприклад, у Китаї перехід до ринкових умов відбувається зі збереженням соціалістичного вибору. І це мало позитивні наслідки, про що свідчать дані таблиці 2 [7, с. 24-25].

Таблиця 2

Динаміка інвестицій в основні фонди і рівень їх зносу в Україні і КНР

Показники	Країна	1990 р.	1995 р.	1999 р.	2000 р.
Питома вага інвестицій у процентах до ВВП	КНР	18,6	17,2	13,5	13,9
	Україна	24,3	34,8	37,1	37,3
Знос основних фондів, %	КНР	48,7	41,8	48,2	50,1
	Україна	29,5	28,2	34,2	34,1

Як відомо, механізм фінансування інвестиційної діяльності в сучасних умовах розвитку економіки складається із механізмів, що засновані на використанні:

- державних централізованих джерел;
- власних коштів (амортизаційних відрахувань і отриманого підприємством прибутку);

- залучених коштів (довгострокових кредитів);
- залучених коштів інвесторів.

В міру поглиблення кризових явищ в економіці України і значного розширення процесу приватизації підприємств питома вага інвестицій за рахунок централізованих джерел із року в рік різко скоротилась, про що свідчать дані таблиці 3 [5, с. 198].

Таблиця 3

Інвестиції в основний капітал за рахунок державних централізованих джерел фінансування

Показники	Одиниця виміру	1985 р.	1990 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.
Інвестиції в основний капітал	млрд. грн. в незмінних цінах	35,90	14,90	0,35	1,90	0,96	0,82	0,92	0,71
	в процентах від їх обсягу	80,2	27,0	21,9	15,2	8,4	6,8	7,6	5,1

Обсяг інвестицій за рахунок централізованих джерел фінансування необхідно різко збільшити, і, в першу чергу, в оновлення основних фондів.

Одним із фінансових джерел оновлення основних фондів є залучення прямих інвестицій. Україна займає одне із останніх місць серед країн Центральної і Східної Європи по залученню іноземних інвестицій в розрахунку на душу населення, тому що клімат для цього склався несприятливий. Існує низка проблем, серед яких:

- несприятлива благонадійна законодавча і нормативна база в Україні. На практиці діючі правила і норми часто виконуються вибірково;
- високий рівень податків;
- високий рівень корупції.

Разом з тим підприємствам, що претендують на отримання іноземних інвестицій, слід покращити складання бізнес-планів згідно з прийнятою за кордоном методологією і міжнародними стандартами.

Найбільш значимими пільгами є зменшення податку на прибуток, що було здійснено з 1 січня 2004 р. (25 % замість 30 %). Податкові канікули досягають 5, 10, а іноді і 25 років після початку інвестування, звільнення від імпортного мита або його повернення, зменшення мита,

прискорення амортизації. Розвинуті країни практикують різні фінансові і фіскальні пільги. Важливе місце серед цих інструментів займає диференціація величин податків і амортизації. Весь цей інструмент необхідно вивчати і впроваджувати в Україні.

Розглянемо характер цих джерел, причини, що привели до обмеження їх обсягів.

По-перше, половина підприємств збиткові. В 1998-1999 рр. 52-54 % загального числа підприємств були збитковими. В 2000 р. ця цифра зменшилась до 43 %. В 1990-1992 рр. таких підприємств було лише 2-4 %.

Збитковість багатьох підприємств пояснюється не тільки зовнішніми причинами. Існують і внутрішні – це неграмотна ліквідація або внутрішня економічна політика. Внутрішньозаводське планування і внутрішньозаводський господарський рахунок на багатьох підприємствах ліквідовано.

По-друге, податкова система не залишає навіть прибутковим підприємствам грошових коштів на просте відтворення, а не те що на розширення.

Вважаємо, що необхідно йти шляхом зменшення ставок податку на прибуток, скасування мита на імпорт устаткування і сировини, надання податкових канікул і податкових кредитів.

Амортизаційні відрахування завжди були значним джерелом фінансування відтворення

основних засобів. Під впливом інфляції 90-х років амортизаційний фонд було знецінено. В 1988 р. в промисловості України щорічні амортизаційні відрахування по відношенню до вартості основних фондів склали 7,3 %, в 1991 – 4,2 %, а в 1996-1998 рр. – не більше 2 %. В останні роки вони підвищились до 3,5 %, але це вдвоє нижче рівня 1985 р. Відповідно до закону України “Про оподаткування прибутку”, який введено в дію з 01.01.1997, за прикладом високорозвинутих країн ліквідовано окремих рахунок, на якому акумулювались джерела фонду амортизаційних відрахувань.

Більшість підприємств не мають грошових коштів на поповнення основних засобів і виплату заробітної плати і витрачають амортизаційні відрахування на фінансування саме цих статей витрат.

Відповідно до закону “Про оподаткування прибутку підприємств” був введений новий порядок нарахування амортизації за середніми нормами, а не по кожному об’єкту, і від залишкової вартості, а не початкової (первісної), як було раніше. Це знизило обсяги амортизаційних відрахувань.

На нашу думку, необхідно:

- відтворити пропорційні відрахування амортизації від первісної вартості основних виробничих фондів;
- збільшити кількість груп і підгруп основних виробничих фондів, по яким встановлюються норми амортизаційних відрахувань;
- при достроковому списанні окремих об’єктів основних фондів залишкову неамортизовану вартість дозволити включати у валові витрати і скасувати нарахування ПДВ на цю вартість;
- використовувати вказану амортизацію основних засобів, але не в масовому порядку, а вибірково, як інструмент науково-технічної політики держави з розвитку пріоритетних галузей промисловості.

В директивній економіці Радянського Союзу банки здійснювали розподіл виділених державою кредитів на підставі централізованого плану. В ринковій економіці кредитні відносини реалізуються шляхом діяльності незалежних конкуруючих між собою комерційних кредитних установ банків, що займаються кредитуванням галузі економіки. Наявність ризиків спонукає банки підвищувати процентні ставки за користування кредитом, щоб перекрити можливі збитки.

Висока ціна кредитів не влаштовує клієнтів банку. Для реального зниження ціни кредитних ставок депозитні ставки необхідно встановлювати диференційовано залежно від обсягу вкладу. Цим самим будуть вирішені дві проблеми – зробити дешевими кредити і захистити малозабезпечені прошарки населення.

Висновки. Стан основних виробничих фондів у країні опинився в такому становищі, що цій проблемі потрібно надати статус державної програми, а до її розробки на президентському і урядовому рівнях залучити Національний банк і економічні відомства. Ця проблема повинна також бути відображена в державному бюджеті країни.

Список літератури

1. Лысенко О. Основные фонды Украины // Коммерсант Украины. – 1995. – № 3. – С. 3, 8.
2. Статистичний щорічник України за 1996 рік. – К.: Українська енциклопедія, 1997. – 618 с.
3. Статистичний щорічник України за 1998 рік. – К.: Українська енциклопедія, 1999. – 618 с.
4. Статистичний щорічник України за 1999 рік. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – 648 с.
5. Статистичний щорічник України за 2000 рік. – К.: Українська енциклопедія, 2001. – 600 с.
6. Статистичний щорічник України за 2001 р. – К.: Техніка, 2002.
7. China Statistical Yearbook 2001. – Beijing; China Statistical Press. 2001. – 900 p.

Summary

The article studies the sources of the renewal of the main production assets and offers the ways of their formation.